

PROJEKT

PROGRAMY

REALIZUJĄCE POSTULAT ZWIĘKSZENIA WYDATKÓW NA KULTURĘ DO CO NAJMNIEJ 1% BUDŻETU PAŃSTWA

Opracowanie ruchu Obywatele Kultury

Obywatele Kultury to nieformalny i dobrowolny ruch obywatelski na rzecz zmiany zasad zarządzania i finansowania kultury. Obywatele Kultury nie są ruchem politycznym ani beneficjentem budżetu państwa.

PAKT DLA KULTURY, lista sygnatariuszy i więcej informacji: www.obywatelekultury.pl

My, Obywatele Kultury, jesteśmy przekonani, że kultura i edukacja są fundamentem rozwoju nowoczesnego i demokratycznego społeczeństwa. Inwestycje w kulturę i edukację są w istocie inwestycją w kapitał społeczny i cywilizacyjną szansą dla Polski.

Badania dowodzą, że istnieje ogromna dysproporcja pomiędzy potencjałem i aspiracjami polskiego społeczeństwa a poziomem nakładów na edukację i kulturę. Trudno znaleźć racjonalne uzasadnienie dla oszczędności w tej dziedzinie, można natomiast wykazać, że prorozwojowe nakłady w sferze kultury i edukacji usuwają bariery wzrostu w innych obszarach życia społecznego i gospodarczego.

W trosce o dobro wspólne i przyszłe pokolenia, proponujemy działania na rzecz unowocześnienia sektora kultury i edukacji oraz systemu ich finansowania. Jesteśmy przekonani, że poszerzenie dostępu do dóbr kultury oraz rozwój twórczych kompetencji obywateli mają podstawowe znaczenie dla przyszłości kraju, a kultura i edukacja kulturalna nie tylko mogą i powinny służyć zrównoważonemu rozwojowi, ale są jego warunkiem. Pakt dla Kultury jest programem dobrej, rozumnej przyszłości i w tym duchu Obywatele Kultury przedstawiają poniższe propozycje.

PROJEKT ROZWOJU KULTURY 1%

Niniejszy dokument zawiera pięć projektów programów spełniających część postulatów *Paktu dla Kultury*. Tworząc tę propozycję, uwzględniliśmy cele i priorytety Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, której założenia zostały przyjęte przez Rząd RP. Postulowane działania są koniecznym elementem polityki kulturalnej i edukacyjnej w Polsce.

Wszystkie decyzje związane z przeformulowaniem programów, przesuwaniem środków pomiędzy nimi, wspieraniem konkretnych projektów oraz oceną ich realizacji powinny mieć charakter społeczny. Postulujemy stworzenie systemu monitorowania i oceny efektów działań już we wstępnej fazie.

Podniesienie nakładów na kulturę do wysokości co najmniej 1% budżetu państwa nie znosi innych zasadniczych postulatów Paktu. Różnicę pomiędzy obecnymi wydatkami budżetowymi na kulturę a postulowanym co najmniej 1% szacuje się – w zależności od metodologii – na 740–820 mln zł. Kwota ta będzie zmieniać się wraz z zakładanym wzrostem budżetu państwa w kolejnych latach.

Oprócz realizujących postulat 1% wydatków, które zostaną zapisane w części 24 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, dodatkowe środki finansowe na inne, nieujęte tu cele i zadania wynikające z Paktu dla Kultury powinny być ujęte w części 30 Oświata i wychowanie oraz cz. 28 Nauka.

W przyszłości w nowym okresie planowania wydatków ze środków UE, w dokumentach strategicznych i operacyjnych powinny się znaleźć zapisy, które pozwolą na dofinansowanie kultury, w tym działań twórczych, ochrony dziedzictwa, edukacji kulturalnej, promocji czytelnictwa oraz inicjatyw obywatelskich powyżej postulowanego przez Obywateli Kultury 1% budżetu państwa.

W dokumencie nie zostały ujęte programy ochrony zabytków, digitalizacji oraz działalności statutowej nowo powstających nowoczesnych placówek muzealnych. Wymagają one osobnych mechanizmów finansowania, takich jak Wieloletnie Programy Rządowe, odpisy podatkowe, zmiana zarządzania środkami na badania archeologiczne, opłaty lokalne itp.

W związku z harmonogramem prac rządowych nad wieloletnimi strategiami i planami finansowymi państwa Obywatele Kultury decydują się przedstawić społeczne propozycje programów jeszcze przed zakończeniem konsultacji społecznych Paktu dla Kultury.

NAZWA PROGRAMU	
I. EDUKACJA KULTURALNA	
I.1 Edukacja kulturalna w przedszkolach i szkołach powszechnych	
I.2 Edukacja kulturalna prowadzona przez instytucje kultury i organizacje społeczne	
I.3 Domy kultury +	
I.4 Edukacja medialna	
II. SPOŁECZNY PROGRAM CZYTELNICTWA	
III. ZAKUP DZIEŁ SZTUKI I KOLEKCJI i ZAMÓWIENIA DZIEŁ MUZYCZNYCH	
IV. MODERNIZACJA PUBLICZNYCH INSTYTUCJI KULTURY	
V. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA	
RAZEM	800 mln

I EDUKACJA KULTURALNA

Edukacja kulturalna i animacja kultury mają podstawowe znaczenie dla kształtowania kompetencji kulturowych oraz wzmocnieniu więzi i zaufania społecznego. Podstawowym celem procesu edukacji jest przygotowanie do uczestnictwa w kulturze poprzez twórczą aktywność. Animacyjny model edukacji opiera się – i dzięki temu jest skuteczny – na inspirowaniu odbiorców do działania oraz na tworzeniu partnerstwa w praktykach artystycznych.

Wspieranie uczestnictwa w kulturze służy przede wszystkim wzmocnieniu kompetencji kulturowych obywateli oraz rozwojowi postaw opartych na tolerancji, otwartości i kreatywności oraz wpływa na funkcjonowanie całej społeczności: buduje wspólny kontekst społeczny, zachęca publiczność do działań artystycznych oraz sprzyja tworzeniu nowych, oryginalnych i innowacyjnych projektów artystycznych, co w efekcie buduje spójność społeczną.

Podniesienie jakości edukacji kulturalnej wymaga:

- wsparcia organizacyjnego, finansowego i kadrowego dla powszechnej, bezpłatnej edukacji artystycznej w przedszkolach i szkołach, korzystnie wpływającej na zdolności edukacyjne, rozwój psychospołeczny dzieci młodzieży oraz umożliwiającej uczestnictwo w kulturze;
- opracowania i wdrożenia mechanizmów finansowania przez samorzady szkolnej i pozaszkolnej edukacji kulturalnej i artystycznej;
- opracowania i wdrażania standardów edukacyjnych w każdej z dziedzin artystycznych oraz standardów kształcenia nauczycieli.
- zwiększenia liczby godzin zajęć artystycznych w ramach zajęć obowiązkowych i pozalekcyjnych w oświacie oraz wsparcia infrastruktury dla tych zajęć (instrumenty, multimedia, pracownie);
- wypracowania i wprowadzenia systemu wspierania i kształcenia liderów i animatorów przez szkoły i organizacje społeczne;
- wsparcia nowatorskich projektów animacji społecznej i kulturalnej realizowanych przez instytucje publiczne i organizacje społeczne;
- opracowania i wprowadzenia systemu potwierdzania kompetencji zdobytych w uczeniu się innym niż formalne.

Program EDUKACJA KULTURALNA realizowany będzie w ramach pięciu priorytetów:

1. grantów na zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na stałe zajęcia artystyczne w przedszkolach i szkołach powszechnych oraz grantów na szkolenia i kursy dla nauczycieli z zakresu edukacji kulturalnej i artystycznej;
2. grantów dla publicznych instytucji kultury i organizacji pozarządowych na programy skierowane do dzieci i młodzieży (organizowane w porozumieniu z przedszkolami i szkołami);
3. grantów dla domów kultury w ramach programu Domy Kultury + na działania z zakresu edukacji kulturalnej i artystycznej,
4. grantów dla szkół wyższych na programy kształcenia nauczycieli i animatorów kultury,
5. stypendiów dla twórców na poszerzenie kwalifikacji z zakresu edukacji artystycznej oraz na zdobywanie uprawnień edukacyjnych.

I.1 EDUKACJA KULTURALNA W PRZEDSZKOLACH I SZKOŁACH POWSZECHNYCH

Kwestię stworzenia i wdrożenia nowoczesnych programów kształcenia w dziedzinie edukacji kulturalnej oraz programów nauczania dostosowanych do wieku dzieci i młodzieży Obywateli Kultury uważają za absolutny priorytet. Programy edukacji kulturalnej są podstawą powszechnego uczestnictwa w kulturze. Wymaga to współdziałania i nakładów co najmniej trzech resortów: nauki, edukacji i kultury, a na poziomie lokalnym wzajemnego uzupełniania się pracy szkoły, instytucji publicznych i niepublicznych. Wspierać ją zatem powinny samorządowe instytucje kultury współdziałając z organizacjami pozarządowymi, zajmującymi się animacją i upowszechnianiem kultury.

Dziś podstawowym problemem edukacji kulturalnej skierowanej do dzieci na etapie przedszkolnym i szkolnym są niewłaściwe założenia programowe i słabość kadry pedagogicznej. Najnowsze badania każą przesunąć początek edukacji kulturalnej do programów nauczania przedszkolnego i początkowego. Sejm uchwalił niedawno ustawy „żłobkową” i „przedszkolną”. Wprowadzaniu ich w życie winno towarzyszyć opracowanie założeń edukacji kulturalnej.

Edukacja artystyczna zaś ma znaczenie dla rozwoju ogólnego, intelektualnego, emocjonalnego i społecznego dziecka. Jej podstawową formą powinno być aktywne uprawianie różnych dziedzin artystycznych. Wzorem np. krajów skandynawskich elementy edukacji artystycznej (śpiew, gra na instrumentach, taniec, zajęcia plastyczne) i kulturalnej (pierwsze doświadczenia słuchacza, teatr, różne estetyki) uzupełnione o elementy edukacji obywatelskiej (działania wspólnotowe, praca w zespole) i ćwiczenia kompetencji językowych powinny pojawić się już w żłobku i przedszkolu.

Edukacja artystyczna powinna być immanentną częścią systemu edukacji powszechnej. Szkoła powszechna w dużej mierze rozwija, kształci zdolności, predyspozycje czy początkowe umiejętności ujawnione we wczesnym okresie rozwoju dziecka. W większości krajów nie ma szkół artystycznych na poziomie podstawowym, natomiast wszystkie dzieci mają dostęp do edukacji artystycznej w ramach systemu oświatowego. Warunkiem efektywnej edukacji artystycznej amatorów jest dobrze przygotowana kadra, tylko ona bowiem jest w stanie podejmować razem z dziećmi aktywności twórcze charakterystyczne dla poszczególnych dziedzin artystycznych (gra na instrumentach, śpiew, malarstwo).

Postulowane działania mają również na celu zmotywowanie i współfinansowanie aktywności przedszkoli i szkół w zakresie zajęć pozaobowiązkowych, w tym pracowni artystycznych i kół zainteresowań (muzycznych, teatralnych, plastycznych, filmowych) oraz zajęć pozaszkolnych (nauka gry na instrumentach, zespoły muzyczne, lekcje muzealne, biblioteczne, teatralne, itp.) Wsparcie to jest niezbędne dla realizacji przyjętych przez MEN wymagań i zaleceń programowych.

I.2 EDUKACJA KULTURALNA PROWADZONA PRZEZ INSTYTUCJE KULTURY ORAZ ORGANIZACJE SPOŁECZNE

Powszechne uczestnictwo w kulturze jest jednym z najważniejszych czynników rozwoju społecznego i ekonomicznego. Jego warunkiem jest istnienie i współdziałanie zrównanych w prawach publicznych, społecznych i prywatnych instytucji kultury, jak również organizacji społecznych zajmujących się jej upowszechnianiem. Zadaniem państwa i samorządów jest tworzenie nowoczesnej infrastruktury umożliwiającej zarówno rozwój potencjału twórczego społeczeństwa, jak i uczestnictwo obywateli w kulturze. Obecna infrastruktura jest w dużej mierze spadkiem po PRL. Oznacza to konieczność opracowania strategicznego planu inwestowania w infrastrukturę kulturalną, obejmującego nie tylko inwestycje w nowe budynki lub modernizację starych, ale i w tworzenie długoletniego planu działalności, ze szczególnym uwzględnieniem powinności edukacyjnych, adresowanych do odbiorców różnych pod względem wieku, wykształcenia i potrzeb.

Ważnym zagadnieniem edukacji kulturalnej jest także system kształcenia i rekrutacji nauczycieli oraz animatorów kultury.

Istotne jest także lepsze wykorzystanie w dziedzinie edukacji kulturalnej możliwości twórców (nabywanie uprawnień edukacyjnych) oraz zwiększenie udziału artystów w zajęciach, zarówno szkolnych, jak i pozaszkolnych.

I.3 DOMY KULTURY I MEDIATEKI

Celem programu jest uczynienie z domów kultury lokalnych centrów aktywności oraz zwiększenie roli i funkcji tych instytucji w edukacji kulturalnej, włączeniu cyfrowym oraz upowszechnianiu kultury dla lokalnych społeczności. Głównym celem jest zmniejszenie obszarów wykluczenia z kultury i edukacji kulturalnej.

Priorytety Programu Dom Kultury+:

1. szkolenia podnoszące kompetencje pracowników domów kultury;
2. granty na wzbogacenie oferty kulturalnej, edukacyjnej i animacyjnej domów kultury;
3. dotacje na modernizację oraz nowoczesne wyposażenie domów kultury;
4. granty na gminne pracownie artystyczne;
5. stypendia dla twórców, współpracujących z domami kultury.

Priorytety 1 i 2 stanowią wsparcie dla działań nieinwestycyjnych. Priorytet 3 powinien służyć współfinansowaniu projektów inwestycyjnych.

Postulujemy, aby beneficjenci mogli korzystać z Sieci Wsparcia Domów Kultury. Sieć Wsparcia Programu Dom Kultury+ powinna być skierowana do wszystkich domów kultury, również do tych, które nie biorą udziału w Programie. Sieć Wsparcia Programu Dom Kultury+ powinna objąć:

- a) serię publikacji dotyczących metod prowadzenia edukacji kulturalnej oraz zarządzania lokalnymi centrami kultury;
- b) bazę animatorów i edukatorów;
- c) konferencje i seminaria, konkursy;
- d) współpracę domów kultury z instytucjami kultury i ofertę dla szkół.

Jednym z najważniejszych kryteriów oceny projektów składanych przez domy kultury powinna być działalność w zakresie edukacji – w tym stała współpraca ze szkołami.

Ważną częścią programu Dom Kultury+ winny być mediateki dysponujące zapisem pamięci kulturowej w sferze filmu, teatru i muzyki. Konieczne jest więc utworzenie gminnych i powiatowych mediotek ulokowanych w domach kultury lub bibliotekach, gdzie zapewniony byłby dostęp do zapisu kulturowego przez Internet oraz do kanonu-fragmentu tego zapisu utrwalonego na nośnikach elektronicznych.

Podział środków powinien zostać dokonany przez Społeczny Komitet Sterujący programem Domy Kultury +. Środki planowane na ten cel stanowią zaledwie 20% potrzeb tych instytucji. Działalność domów kultury należy do kompetencji władz samorządowych, toteż zakładamy, że z ich budżetu w latach 2012–2015 zostaną poniesione nakłady w co najmniej tej samej wysokości.

Program Dom Kultury+ powinien kompleksowo wspierać przede wszystkim domy kultury w gminach do 20 000 mieszkańców. Funkcjonowanie domu kultury w myśl założeń programu powinno opierać się na szeroko rozumianym partnerstwie lokalnym, integrującym wokół tej instytucji władze samorządowe, mieszkańców, lokalny biznes, ludzi kultury, szkoły. Istotne jest bowiem pobudzenie uczestnictwa społecznego w działaniach domu kultury nie tylko na poziomie korzystania z oferty programowej, ale również współuczestnictwa w tworzeniu wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych. Zaangażowanie przedstawicieli społeczności lokalnej w program, wzmacniające więzi lokalne, ma służyć również budowaniu tożsamości lokalnej.

I.4 EDUKACJA MEDIALNA

Współczesna mediosfera wymaga przygotowania młodych ludzi do krytycznego odbioru przekazów (filmowych, telewizyjnych, reklamowych, prasowych, sieciowych itd.) oraz świadomego korzystania z dostępnych narzędzi (od komputera do telefonu komórkowego, od kamery cyfrowej do Facebooka). Edukacja medialna powinna być prowadzona na wszystkich etapach edukacji szkolnej.

Posługiwanie się technologiami cyfrowymi jest jedną z ośmiu kompetencji podstawowych dla wzmacniania społeczeństwa opartego na wiedzy. Główną barierą w upowszechnianiu technologii informacyjno-komunikacyjnych i zmniejszaniu wykluczenia cyfrowego jest nie tyle brak dostępu do komputerów i internetu, ile brak wiedzy na temat tych technologii oraz motywacji i umiejętności do ich wykorzystywania. Rozwijanie kompetencji medialnych, obejmujące m.in. wyszukiwanie i przetwarzanie informacji oraz samodzielne tworzenie treści, pozwoli na zlikwidowanie przepaści cyfrowej i posłuży lepszemu wykorzystaniu szans, jakie dają nowoczesne technologie.

Edukacja medialna nie jest odrębnym przedmiotem. Zgodnie z zapisem preambuły do podstawy programowej, wprowadzonej rozporządzeniem ministra edukacji narodowej z 23 grudnia 2008 roku, „każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej”. Wymaga to przede wszystkim odpowiedniego przygotowania nauczycieli. Problematyka edukacji medialnej, a także zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa korzystania z internetu powinny znaleźć się również w podstawie programowej wychowania przedszkolnego.

Głównym celem programu będzie dokształcanie nauczycieli w dziedzinie edukacji medialnej oraz przygotowanie ich do prowadzenia zajęć z młodzieżą.

II. SPOŁECZNY PROGRAM CZYTELNICTWA

Spadek czytelnictwa w Polsce prowadzi do obniżenia kompetencji językowych i kulturowych społeczeństwa. Każdy rok przynosi coraz bardziej alarmujące dane: do rzeszy nieczytających Polaków (62%) dołączyli w roku 2010 studenci, ludzie z wyższym wykształceniem, głównie mężczyźni. Społeczny Program Czytelnictwa staje się zatem koniecznością. Będzie on skuteczny, o ile stanie się programem długotrwałym – co najmniej 15-letnim – i będzie prowadzony we współpracy ministerstw kultury, edukacji i nauki. Konieczne elementy programu:

1. Polityka wyrównywania szans i reforma szkolnictwa dostosowane do dyrektyw Unii Europejskiej, która za priorytet przyjmuje kształcenie myślenia krytycznego i twórczego.
2. Program alfabetyzacji, kształcenia kompetencji językowych i wychowania do książki dziecka od 3 roku życia prowadzony przez odpowiednie instytucje edukacyjne i wychowawcze, adresowany do rodzin i placówek wychowawczych.

3. Szkolne programy promujące czytanie: lekcje biblioteczne, nowoczesne biblioteki szkolne, programy twórczego pisania, recenzowania i dyskusji wokół książek. Stworzenie systemu wieloletniego obrotu podręcznikami.
4. Nowoczesne, z bogatym księgozbiorem biblioteki prowadzone przez wykształconych bibliotekarzy-animatorów kultury.
5. Stworzenie programu pomocy dla małych i średnich księgarń, kawiarnio-księgarń i bibliotek, w tym prywatnych, poprzez obniżki czynszów.
6. Wprowadzenie systemu zakupu konkursowego książek dla bibliotek zamiast dotacji dla wydawców.
7. Programy promujących czytelnictwo i kształtujących nawyki kulturalne w mediach w czasie dostępnym dla wszystkich grup społecznych i wiekowych, przy jednoczesnym zawieszeniu kryterium oglądalności w ich ocenie. Media publiczne powinny być zobowiązane do prowadzenia skierowanej do rodziców i wychowawców wieloletniej kampanii społecznej wspierającej rozwój kompetencji językowych i pierwszy kontakt z książką.

Głównym celem programu będzie zwiększenie czytelnictwa i dostępu do książek. Część środków powinna być przeznaczona na internetowy system wypożyczeń.

Działania wymienione w pkt. 2, 3, 6 wymagają bezpośrednich nakładów z budżetu państwa. Działanie 1 ma charakter reformatorski i wymaga zaangażowania MEN. Działanie opisane w pkt.5 jest uwarunkowaniem współpracy z samorządami, a nr 4 będzie realizowane w ramach programu Biblioteka +.

III. ZAKUP DZIEŁ SZTUKI I KOLEKCJI ORAZ ZAMÓWIENIA DZIEŁ MUZYCZNYCH.

W Polsce od 1989 roku nie wypracowano spójnej polityki gromadzenia zbiorów publicznych w dziedzinie sztuk wizualnych. Powołane do gromadzenia kolekcji muzea nie dysponują środkami finansowymi na systematyczne pozyskiwanie zbiorów. Podejmowane dotąd próby polegały przede wszystkim na przyznawaniu okazjonalnie, najczęściej interwencyjnie, środków na zakup określonych, zwykle ważnych historycznie obiektów. Istniejący w latach 2004–2008 program Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Znaki Czasu”, wspierający zakupy polskiej sztuki współczesnej, spowodował powstanie kilkunastu cząstkowych kolekcji polskiej najnowszej. Przypadkowość i brak konsekwencji w tych działaniach sprawia, że mamy nieuporządkowany stosunek do własnego dziedzictwa, jego tożsamości, a także sposobów prezentacji. Tymczasem publiczne kolekcje, zarówno sztuki historycznej, jak i współczesnej, pełnią istotne funkcje, w tym między innymi:

1. Kolekcje publiczne to przede wszystkim wartość symboliczna, która buduje tożsamość, kreuje wspólny stosunek do przeszłości i wspólnoty. Określa miejsce w świecie i kształtuje aspiracje.
2. Kolekcje mogą być doskonałym narzędziem edukacyjnym, szczególnie jeśli mieszczą się w prestiżowych lub historycznych lokalizacjach i mogą tworzyć tożsamość lokalną, regionalną, grupową itp.
3. Muzealne kolekcje dzieł sztuki są jednymi z najlepszych narzędzi edukacji pozaszkolnej. Prawidłowo udostępniane i promowane, mogą zastąpić braki w kontakcie z kulturą, które nastąpiły w wyniku zaniechań w edukacji szkolnej.
4. Publiczne zbiory są ważnym elementem w budowaniu wizerunku miast i kraju, podstawowym czynnikiem wspierającym rozwój turystyki i związanych z nią przemysłów kreatywnych.

Oprócz publicznych kolekcji współfinansowane powinny być także kolekcje społeczne. Osobne miejsce zajmują kolekcje sztuki współczesnej. Jest to najbardziej zaniedbany dział zbiorów publicznych, który wymaga specjalnej troski. W 2011 Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego po raz pierwszy od wielu lat zaproponowało pilotażowy priorytet zatytułowany

„Narodowe Kolekcje Sztuki Współczesnej”, w którym muzea specjalizujące się w zbiorach współczesnych mogą ubiegać się o granty; w sumie zaplanowano na ten cel do 4 mln złotych.

W Polsce nie istnieje także sprawdzony w innych krajach fundusz zamówień dzieł muzycznych. We Francji, Niemczech, Holandii, Kanadzie i innych krajach fundusze takie ulokowane są zarówno na szczeblu narodowym, jak i regionalnym i miejskim. O dotacje na zamówienie dzieła muzycznego występują nie kompozytorzy, lecz organizatorzy wydarzeń (festiwali, koncertów, działań muzycznych) i wykonawcy (soliści, zespoły kameralne i orkiestrowe). System zamówień dzieł muzycznych buduje więź pomiędzy odbiorcami muzyki a twórcami, ogarnia nowe kręgi uczestników życia kulturalnego, pozwala na muzyczne odniesienie się do rzeczywistości, kreuje muzyczną debatę publiczną, czyni z muzyki medium realizacji społecznych potrzeb poznawczych.

Program będzie realizowany ramach trzech priorytetów:

1. Zakupy dzieł sztuki współczesnej na potrzeby kolekcji nowo powstałych muzeów sztuki nowoczesnej i współczesnej, w tym także kolekcji społecznych.
2. Zakupy dzieł uzupełniających kolekcje sztuki dawnej, ważnych dla dziedzictwa narodowego (muzea tradycyjne).
3. Zamówienia dzieł muzycznych

W przyszłości powinien zostać stworzony program „Dziedzictwo dla przyszłości” obejmujący ochronę zabytków oraz wsparcie nowoczesnych placówek muzealnych. Wymaga to jednak osobnych mechanizmów finansowania.

IV. MODERNIZACJA PUBLICZNYCH INSTYTUCJI KULTURY

W czasie transformacji ustrojowej po 1989 roku nauczyliśmy się szanować instytucje pozarządowe, prywatną inicjatywę i promocję, szczególnie międzynarodową. Natomiast to, co jest gwarantem realizacji misji publicznej w większości krajów europejskich – publiczne instytucje kultury – pozostaje w znacznej mierze poza zainteresowaniem, systemowym wsparciem i programem reform. Duże projekty badawcze, kolekcje publiczne, wspieranie twórców, produkcja dzieł, archiwizacja i upowszechnianie oraz wiele innych aktywności długoterminowych, fundamentalnych dla kultury, mogą realizować przede wszystkim instytucje publiczne, które dzięki stabilności gwarantowanej przez Państwo, są w stanie zapewnić trwałość prowadzonych działań oraz demokratyczny dostęp do kultury.

Publiczne instytucje kultury są trwale i strukturalnie niedofinansowane. Ich misja i funkcje nie są dostosowywane do zmieniających się warunków. Często pozostawione są same sobie; panuje bowiem niesłuszne przekonanie, że są niereformowalne. Tymczasem środowisko ludzi kultury chce zmian i jest gotowe ponosić ich koszty. Konieczna jest reformy zatrudnienia, podniesienie efektywności pracy, unowocześnienia zarządzania. Wszyscy powinniśmy być zainteresowani zwiększeniem atrakcyjności oferty programowej i modernizacji ekspozycji, na które pozwoli zwiększenie środków przeznaczonych na utrzymanie instytucji kultury. Inną kwestią jest brak nowoczesnej infrastruktury kulturalnej. Braki te są częściowo nadrabiane dzięki dotacjom unijnym. W ten sposób powstają nowe budynki i programy, które z czasem pozwolą znacząco zwiększyć udział obywateli w kulturze. Powstanie tej koniecznej dla rozwoju kulturalnego infrastruktury znacznie jednak zwiększy jej koszty stałe. Obecna wysokość środków w budżecie ministra kultury i samorządów, niewystarczająca na utrzymywanie nowych, będących jeszcze w budowie, teatrów, filharmonii czy muzeów, może stać się hamulcem pożądanego wzrostu uczestnictwa w kulturze.

Program będzie realizowany w ramach trzech priorytetów:

1. Modernizacja i zwiększenie efektywności instytucji kultury.
2. Granty na poszerzanie oferty programowej instytucji kultury oraz na działalność edukacyjną.
3. Granty na wspieranie twórczości.

V. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA I KREATYWNA

Mimo przekonania o większej skuteczności działań podejmowanych wspólnie większość Polaków nie ufa sobie nawzajem i obawia się współpracy. Szczególnie niski poziom zaufania cechuje relacje pomiędzy obywatelami a instytucjami¹. Tymczasem wzrost zaufania społecznego, którego poziom należy obecnie do najniższych w Europie, usprawni szeroko pojętą współpracę między ludźmi w Polsce. Zaufanie jest kluczowym czynnikiem kształtującym kapitał społeczny. Ułatwia wchodzenie w relacje społeczne, koordynację działań, komunikację społeczną, a ponadto zmniejsza koszty transakcyjne i koszty kontroli. Zaufanie jest podstawą współdziałania w sferze relacji prywatnych, przynosi także wymierne efekty ekonomiczne w dziedzinie relacji formalnych, objętych kontraktem, regulacjami i przepisami: „ułatwia negocjacje, obniża koszty transakcji, skraca proces inwestycyjny (zmniejsza prawdopodobieństwo zaskarżania kolejnych decyzji władz administracyjnych), zmniejsza korupcję, zwiększa rzetelność kontrahentów, sprzyja długoterminowym inwestycjom i dyfuzji wiedzy, zapobiega nadużywaniu dobra wspólnego, zwiększa solidarność międzygrupową, a także poprzez rozwój trzeciego sektora sprzyja społecznej kontroli działania władz”².

Program realizowany będzie w ramach czterech priorytetów:

1. Wsparcie instytucjonalnej stabilności inicjatyw obywatelskich i ich rozwój. Współpraca organizacji z twórcami.
2. Granty na społeczne akcje i programy podejmowane przez organizacje społeczne i organizacje pozarządowe włączające do działania na rzecz dobra wspólnego duże grupy obywateli, w tym stypendia dla działań twórczych i innowacyjnych.
3. Działania monitorujące organizacji pozarządowych, w tym m.in. dotyczące poziomu dostępności do publicznie wytwarzanych treści, zasobów i archiwów publicznych oraz certyfikowanie tych instytucji, które działają na rzecz powiększenia domeny publicznej.
4. Promocja zaufania obywateli do instytucji państwowych (rankingi zaufania, znaki jakości, projekty partnerskie instytucji z organizacjami obywatelskimi).

¹ Zaufanie – w istocie oznaczające subiektywną pewność, że „inni” będą uwzględniali w swoich działaniach również moje, a nie tylko własne dobro (*encrusted interest*) – kryje w sobie cały szereg innych fundamentalnych wartości: otwartość, uczciwość, przestrzeganie reguł wzajemności, odpowiedzialność.

² J. Czapiński, T. Panek (red.), *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2009, s. 270–271.

OPIS KORZYŚCI Z PODJĘTYCH DZIAŁAŃ I KOSZTÓW ICH ZANIECHANIA

	KORZYŚCI	KOSZTY ZANIECHANIA
I. EDUKACJA KULTURALNA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie atrakcyjności i skuteczności oferty edukacyjnej przedszkoli i szkół. 2. Rozszerzenie programów instytucji kultury o działania edukacyjne na rzecz dzieci i młodzieży. 3. Zwiększenie dostępu obywateli do oferty kulturalnej w małych miastach. 4. Wsparcie realizacji reformy programów nauczania MEN. 5. Doskonalenie zawodowe nauczycieli i animatorów kultury w zakresie edukacji kulturalnej. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obniżona jakość kształcenia w zakresie edukacji kulturalnej prowadzi do zmniejszenia wrażliwości estetycznej, wyobraźni, kreatywności, umiejętności społecznych, poczucia identyfikacji przynależności kulturowej. 2. Nieodwracalne zmniejszenie kapitału ludzkiego oraz potencjału rozwojowego społeczeństwa i gospodarki w efekcie nierozpoznania i braku rozwoju talentu i predyspozycji młodego pokolenia 3. Wzrost rozwarstwienia społecznego powodowany brakiem dostępu do podstawowych dóbr kultury dla mieszkańców małych miejscowości.
II. SPOLECZNY PROGRAM CZYTELNICICTWA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykształcenie nawyku czytania oraz umiejętności analizy i rozumienia tekstu, warunkujące dalszą edukację oraz późniejszy pełny udział w życiu społecznym. 2. Zwiększenie atrakcyjności i dostępności bibliotek. 3. Redukcja wtórnego i funkcjonalnego analfabetyzmu dorosłych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost analfabetyzmu funkcjonalnego wśród dorosłych. 2. Zmniejszenie aspiracji i możliwości edukacyjnych, w tym kompetencji językowych młodych pokoleń. 3. Dalszy, postępujący spadek czytelnictwa.
III. ZAKUP DZIEŁ SZTUKI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie dostępu do sztuki współczesnej i nowoczesnej. 2. Zapewnienie ciągłości i systematyzacja dziedzictwa narodowego w części obejmującej dzieła sztuki. 3. Umożliwienie zrozumienia współczesnych nurtów sztuki, warunkujące udział w jej tworzeniu i ocenianiu. 4. Zapewnienie możliwości bieżącego nabywania dzieł sztuki współczesnej gwarantującego korzystne ceny, jak i pełną możliwość wyboru dzieł. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak lub ograniczony dostęp do ważnych dzieł sztuki i dziedzictwa narodowego. 2. Zerwanie ciągłości, zmniejszenie atrakcyjności oraz obniżenie wartości publicznych kolekcji sztuki. 3. Ograniczenie udziału polskiej sztuki w międzynarodowym życiu kulturalnym.
IV. PUBLICZNYCH INSTYTUCJI KULTURY	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa jakości funkcjonowania i oferty kulturalnej publicznych instytucji kultury. 2. Racjonalizacja kosztów działalności instytucji. 3. Włączenie narodowych instytucji kultury w realizację programów „Edukacja kulturalna“ i „Społeczny program czytelnictwa“. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zmniejszenie znaczenia i udziału publicznych instytucji kultury w życiu społecznym. 2. Brak dodatkowych środków i reformy spowoduje znaczący spadek efektywności publicznych instytucji kultury, przejawiający się postępującym wzrostem nakładów niezbędnych do utrzymania instytucji, kosztem ich działalności programowej.

**V. AKTYWNOŚĆ
OBYWATELSKA**

1. Przyspieszenie i instytucjonalne wsparcie procesu tworzenia się społeczeństwa obywatelskiego.2. Wzmocnienie kapitału społecznego.3. Umożliwienie pełniejszego udziału obywateli w życiu kulturalnym, edukacji oraz zaangażowanie w działalność na rzecz dobra wspólnego.4. Wzrost zaufania do instytucji państwowych.5. Zwiększenie dostępu do archiwów i państwowych dóbr kultury w domenie publicznej.	1. Niewykorzystany kapitał ludzki i kapitał społeczny stanowi zagrożenie dla demokracji oraz trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego.2. Brak wzajemnego zaufania oraz zaufania do instytucji państwowych stanowi poważną barierę wzrostu i rozwoju życia gospodarczego.3. Brak wsparcia aktywności obywatelskiej prowadzi do zwiększania się grup społecznych i środowisk wykluczonych.